

HADITH

Uluslararası Hadis Araştırmaları Dergisi
International Journal of Hadith Researches
المجلة الدولية لأبحاث الحديث

Temmuz / July / يوليو / 2024, 12: 67-98

Türk İlahiyatlarında Kaleme Alınan Hadis Konulu Makalelerin Betimsel Bibliyometrik Analizi (2023 Yılı Özelinde)

Descriptive Bibliometric Analysis of Articles on Hadith Written in Turkish Theology (Year 2023)

التحليل البibliومتري الوصفي لمقالات الحديث النبوي الشريف المكتوبة في قسم علم الحديث في الجامعات التركية (عام 2023)

Adnan Arslan

Doç. Dr., Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, Bilecik/Türkiye
Associate Professor Dr., Bilecik Şeyh Edebali University, Faculty of Islamic Sciences, Bilecik, Türkiye
adnan.arslan@bilecik.edu.tr

ORCID: orcid.org/0000-0002-3989-6612

RORID: <https://ror.org/00dzfx204>

Makale Bilgisi | Article Information

Makalenin Türü | Article Type: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi | Received Date: 02.04.2024

Kabul Tarihi | Accepted Date: 03.06.2024

Yayın Tarihi | Published Date: 31.07.2024

Yayın Sezonu | Pub. Date Season: Temmuz / July

DOI: [10.61218/hadith.1463864](https://doi.org/10.61218/hadith.1463864)

Çıkar Çatışması | Competing Interests: Çıkar çatışması beyan edilmemiştir. / No conflict of interest declared.

Finansman | Grant Support: Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır. / No external funding was used to support this research.

Atıf/Citation/اقتباس: Arslan, Adnan. "Türk İlahiyatlarında Kaleme Alınan Hadis Konulu Makalelerin Betimsel Bibliyometrik Analizi (2023 Yılı Özelinde)". *HADITH* 12 (Temmuz 2024), 67-98. [10.61218/hadith.1463864](https://doi.org/10.61218/hadith.1463864).

Etik Beyan/Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur/It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited. (Adnan Arslan)

Yayıncı/Published by: Veysel Özdemir.

İntihal/Plagiarism: Bu makale, Turnitin yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir / This article has been scanned by Turnitin. No plagiarism detected / تم فحص البحث بواسطة برنامج لأجل السرقة العلمية فلم يتم إيجاد أي سرقة علمية.

Bu makale Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisans (CC BY-NC) ile lisanslanmıştır / This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC).

web: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/hadith> | mail: hadith.researches@gmail.com

Türk İlahiyatlarında Kaleme Alınan Hadis Konulu Makalelerin Betimsel Bibliyometrik Analizi (2023 Yılı Özelinde)

Doç. Dr. Adnan Arslan

Anahtar Kelimeler:

Hadis
Bibliyometri
Analiz
Makale
Türk İlahiyatları

Öz

Türk ilahiyatlarında İslâmî ilimler alanında özellikle son yıllarda göz dolduran bir bilimsel üretkenlik müşahade edilmektedir. Başta hadis olmak üzere temel İslâm bilimleri anabilim dalında pek çok yazar adeta birbirleriyle yarışır halde akademik yayınlar sunmaktadır. Yayınların nicel artışı, bu yayınların bilimsel seyrinin hangi mecralarda seyrettiği ve entelektüel ilginin ne yönde daha ziyade ilerlediği gibi soruları akla getirmektedir. Bu çalışmada, ilahiyat/İslâmî ilimler fakültelerinin omurgasını oluşturan yapıtaşı anabilim dallarından olan hadis alanında yapılmış makale düzeyindeki akademik çalışmaların bibliyometrik bir analizi yapılmıştır. Son yıllarda yapılan makale düzeyindeki yayınların sayıca katlanarak artmasından dolayı bu çalışma sadece 2023 yılında yayımlanmış makalelerin analizi ile sınırlandırılmıştır. Çalışmada DergiPark veri tabanının verileri esas alınmıştır. Anahtar kelimeler üzerinden yapılan taramalar sonucu erişilen makalelerin yayın yılı ve sayısı, konu, yazar sayısı ve akademik profili vb. parametreler üzerinden analizi yapılmıştır. Veriler kodlanarak grafik ve tablolar halinde görselleştirilmiştir. Sonuç olarak 2023 yılında kaleme alınan hadis konulu akademik makalelerin %85'lik kısmının daha ziyade içerik betimlemesi ve eser-müellif tanıtımına odaklandığı görülmüştür. %15 oranında da diğer çalışmaların yapıldığı gözlemlenmiştir.

Descriptive Bibliometric Analysis of Articles on Hadith Written in Turkish Theology (Year 2023)

Keywords:

Hadith
Bibliometry
Analysis
Article
Turkish Theologies

Abstract

An impressive scientific productivity has been observed in Turkish theology in the field of Islamic sciences, especially in recent years. Several authors in the department of basic Islamic sciences, especially hadith, offer academic publications, almost competing with each other. The quantitative increase in publications brings to mind questions such as in which channels the scientific course of these publications follows and in what direction the intellectual interest is progressing. In this study, a bibliometric analysis of academic studies at the article level in the field of hadith, which is one of the building blocks of the departments that form the backbone of the faculties of theology/Islamic sciences, was made. Due to the exponential increase in the number of article-level publications in recent years, this study was limited to the analysis of articles published only in 2023. The study was based on the data of the DergiPark database. The analysis included parameters such as publication year, number, topic, authors' academic profiles, obtained through keyword searches. The data was coded and presented in graphs and tables. As a result, it was observed that 85% of the academic articles on hadith written in 2023 focused mostly on content description and reviews on books and authors. It was observed that 15% of the studies were conducted on other topics.

Giriş

Herhangi bir bilim dalında akademik yayınlar yapan bir araştırmacı yeni bir kitap, makale veya bildiri çalışması yapmak istediğinde hangi konuya odaklanması gerektiğine dair tereddütler yaşar. Çoğunlukla çalışma alanı çok geniştir ve bu alanın neresine yoğunlaşması gerektiğine özellikle genç araştırmacılar kolaylıkla karar veremezler.

Bu nedenle olmalı ki araştırma görevlisi arkadaşlarımızın odalarında genellikle araştırılmaya değer bir konu arayışı sohbetlerin temel ekseninde yer almaktadır. Aslında zaten olması gereken bu heyecanlı ve çoğu zaman da sancılı süreçte araştırmacıların elinin altında duran başucu yayınlar bibliyografik çalışmalardır. Alanda daha önce kimin ne çalıştığına yukarıdan bakmak neler çalışılabileceğine dair mutlaka bir fikir verecektir.

Örneğin; herhangi bir konuyu bir araştırmacı dönemsel olarak hicri ilk üç asırla sınırlı tutmuşsa bu, bir sonraki üç asrın da işlenebileceği anlamına gelir. Yine bir araştırmacı örneğin, “Fas Romanı” başlıklı bir çalışma yapmışsa bu, “Tunus Romanı” başlığıyla diğer bir çalışmanın ipucunu verir. Alanda kaleme alınmış bibliyografik dizin çalışmalarının kanaatimizce öncelikli yararı budur.

Bibliyografik çalışmalar bir dönemin popüler yayınları arasında yer almıştır. Açıkçası bu, sürecin beklendik bir sonucu olmuştur. Bilim dallarında çalışan akademisyenlerin sayısındaki artış doğal olarak yayınların niceliğine de yansımıştır. Yayın sayısı ve çeşitliliğindeki göz dolduran bu artış araştırmacılarda, bu çalışmaların en azından künye bilgilerini bir araya getirerek panoramik bakma fikrini uyandırmıştır.

Temel İslâm bilimleri anabilim dalımızla alakalı olarak bahsedecek olursak 2000’li yılların başları bibliyografik çalışmaların zirvede seyrettiği yıllar olmuştur. İster tefsîr olsun ister hadis, her disiplinde yayın dizinleri oluşturmak özellikle genç akademisyenler arasında adeta bir yarış haline gelmiştir. Bu dizinler, önce bilim dallarında hazırlanmış yüksek lisans ve doktora tezlerine dikkat kesilmiştir. Vecih Uzunoğlu, seri halinde yayımladığı üç makalesiyle Türkiye’de Arap dili ve belagatı alanında hazırlanmış lisansüstü tezlerinin başlıklarını bir araya getirmiştir.¹

Ömer Kara, *Tefsir Akademisyenleri Biyografisi* başlıklı çalışmasında tefsîr alanında belirli yıllar arasında hazırlanmış tez ve kaleme alınmış makalelere dair bir dizin ortaya koymuştur.² Ramazan Biçer, kelim alanındaki tezlerin künye bilgilerini bir araya getirmiştir.³

¹ M. Vecih Uzunoğlu, “Türkiye’de Arap Dili Alanında Yapılan Yüksek Lisans ve Doktora Tezleri-I (1956-2002)”, *Nüşa Şarkiyat Araştırmaları Dergisi* 3/8 (2003), 7-31; M. Vecih Uzunoğlu, “Türkiye’de Arap Dili Alanında Yapılan Yüksek Lisans ve Doktora Tezleri-II (1956-2004)”, *Nüşa Şarkiyat Araştırmaları Dergisi* 5/17 (2005), 7-36; M. Vecih Uzunoğlu, “Türkiye’de Arap Dili Alanında Yapılan Yüksek Lisans ve Doktora Tezleri-III (1956-2013)”, *Nüşa Şarkiyat Araştırmaları Dergisi* 15/40 (2015), 1-52.

² Ömer Kara, *Tefsir Akademisyenleri Kataloğu* (Ankara: Kurav Yayınları, 2007).

³ Ramazan Biçer, “Türkiye’de Yapılan Kelâm Tezleri Üzerine Bir Değerlendirme”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi* 14/27 (2016), 313-343.

Türkiye İslam Araştırmaları (İSAM) bünyesinde hazırlanan biyografik çalışma *İlahiyat Fakülteleri Tezler Kataloğu III (1953-2015)* ise alanın kuşkusuz en kapsamlı olanıdır.⁴

Tüm bu katkılarına rağmen bibliyografik çalışmalar da doğal olarak miadını doldurmuştur. Zira hemen her bilim dalında tez ve makalelerin künye bilgilerine ulaşmak artık dijital veri tabanlarında saniyeler içinde mümkün olmaktadır. Dolayısıyla bibliyografik dizin çalışmaları, deyim yerinde ise yokluk zamanlarının muhterem gayretleri olarak kütüphanelerin raflarında antika olmayı bekler hale gelmiştir.

O halde dijitalleşen ve yapay zekâ ile taçlanan bilişim çağında bilek gücüyle toplanan bibliyografik bilgilerin yerini başka bir şey almalıdır. Bu değişim şöyle tecelli etmiştir ki artık salt listeleme gayretinden ibaret olan bibliyografik çalışmaların yerini son yıllarda bibliyometrik analizler almıştır.⁵

Bibliyometrik Analiz Nedir?

En genel tanımıyla bibliyometrik; basılı ve/veya bibliyografik çalışmaların niceliklerini ortaya koymaya yönelik araştırmaları ifade etmek için kullanılan bir kavramdır.⁶ Bibliyometri, üretilen bilimsel yayınların yayılımını ölçmek ve niceliksel bir analizini ortaya koymak için başvurulan bir yöntemdir.⁷ Buna göre herhangi bir bilim dalı yahut akademik yayın platformunda teraküm etmiş yayınların tamamı bir vücut farz edilirse bibliyometri, bu vücudun fiziki yapısının tümüne dair tomografik bir görüntü sunmayı amaçlar. Çeşitli alanlardaki uygulamalarıyla meşru bir bilimsel araç olarak son zamanlarda ün kazanmıştır.⁸

Web of Science veri tabanını kullanmaya aşına olan Batılı araştırmacıların sıklıkla kullandığı bu tür analizler, alanında çalışan diğer bilim insanlarının ürettiği veriler aracılığıyla görüşlerini ifade etme imkânı sunar.⁹ Bu tür analizler belirli bir konu alanı içindeki literatürün tanımlanmasına dayanmaktadır.¹⁰ Bibliyometrik taramalar farklı disiplin türlerine göre doğal olarak çeşitlilik arz edebilir.¹¹ Ancak her hâlükârda belirli bir alandaki bilimsel çıktılarının verimliliğini değerlendirebilmek

⁴ İsmail E. Erünsal, Mustafa Birol Ülker, Fatih Çardaklı, *İlahiyat Fakülteleri Tezler Kataloğu III, 1953-2015*. (İstanbul: İSAM Yayınları, 2015).

⁵ Danica Zeleznik vd. "a Bibliometric Analysis of the Journal of Advanced Nursing 1976-2015", *Journal of Advanced Nursing* 73/10 (2017), 2409. (2407-2419).

⁶ R. N. Broadus, "Toward a Definition Of "Bibliometrics", *Scientometrics* 12 5-6 (1987), 376.

⁷ Éric Archambault, Étienne Vignola Gagné, *The Use of Bibliometrics in the Social Sciences and Humanities*, (Montreal: Social Sciences and Humanities Research Council of Canada (SSHRC), 2004), 1-2.

⁸ Ole Ellegaard, Johan A. Wallin, "the Bibliometric Analysis of Scholarly Production: How Great is the Impact?", 1810.

⁹ Ivan Zupic, Tomaž Čater, "Bibliometric Methods in Management and Organization", *Organizational Research Methods* 18/3 (2015), 429. (429- 472).

¹⁰ Ole Ellegaard, Johan A. Wallin, "the Bibliometric Analysis of Scholarly Production: How Great is the Impact?", *Scientometrics* 105 (2015), 1810. 1809-1831.

¹¹ Ole Ellegaard, "The Application of Bibliometric Analysis: Disciplinary and User Aspects", *Scientometrics* 116 (2018), 182. (181-202).

bu tür analizlerle mümkün olur.¹² Bu türden taramalarla bir taraftan çalışma alanının geçmişini gözlemlemek mümkün olduğu gibi diğer taraftan belki de daha önemlisi, göstergeleri aracılığıyla gelecekteki araştırma alanlarının geliştirilmesine olanak tanır.¹³ Bibliyometrik analiz, araştırma alanları içerisindeki bilimsel çıktılarının ve teknolojinin izlenmesi için bir referans noktası teşkil eder.¹⁴

Bu çalışmada esasen, söz konusu bibliyometrik analizi hadis alanında kaleme alınan makaleler üzerine yapmayı planlamıştık. Türk akademisinde hadis alanında kaleme alınmış tüm hadis makaleleri üzerine bir analiz sunmanın çok faydalı olacağını düşünmüştük. Bu niyetle yaptığımız DergiPark veri tabanı ön incelemesinde, tüm yıllarda kaleme alınmış hadis konulu makalelerin sayısının 2310'a ulaştığını gördük. Söz konusu alanda akademik malzemenin ne kadar devasa olduğunu görünce böyle bir analizi yapabileceğimize fikrinin gerçekçi olmadığını anladık. O halde bir kısıtlamaya gitmek gerekiyordu.

Kısıtlama fikri önce üç yıl, beş yıl gibi kısa bir dönem arasına şamildi; fakat sonra gördük ki DergiPark üzerinden yapılan aramalarda içerik analizi yapabilmek için Web of Science ve Scopus gibi saygın veri tabanlarının sunduğu imkânlar bulunmuyordu. Örneğin; WOS veri tabanında yazarların bilimsel performanslarını gösteren atıflar çekilebiliyordu. Ancak Dergipark'ta bu henüz mümkün olmadığı için araştırma alanını daraltarak derinleştirmek fikri kuvvet buldu. Bu bakımdan sadece 2023 yılı ile araştırmayı sınırlı tuttuk. Bir sonraki başlıkta böyle bir çalışmaya neden ihtiyaç duyulduğu, araştırmanın amacı ve önemi izah edilecektir.

1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Osmanlı devletinde İslami ilimlerin tâlim ve tadrîsi o zamanların üniversiteleri olan medreselerde gerçekleşiyordu. Bugünkü diploma o zamanların icâzeti idi¹⁵ ve icâzetini alan her mücâz ya kendine bir medrese açıyor yahut büyük bir medresede müderris olarak tadrîs hayatına devam ediyordu. Cumhuriyetle birlikte kapatılan medreseler her ne kadar resmî hüviyet ve meşruiyetini kaybetmiş olsa da İslâmî ilimlerin yükseköğrenim düzeyinde tâlim ve tadrîsi¹⁶ Cumhuriyetin kuruluşundan kısa bir süre sonra önce 1924'te Dârü'l-Fünûn'da daha sonra da 1949'da Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde yeniden başlamıştır.¹⁷

¹² Hamit Derviş, "Bibliometric Analysis using Bibliometrix an R Package", *Journal of Scientometric Res.* 8/3 (2019), 157. (156-160)

¹³ Magaly Gaviria-Marin vd. "Twenty Years of the Journal of Knowledge Management: a Bibliometric Analysis", *Journal of Knowledge Management* 22/8 (2018), 1657.

¹⁴ Élaïne Gauthier, *Bibliometric Analysis of Scientific and Technological Research: a User's Guide to the Methodology* (Kanada: Science and Technology Redesign Project, 1998), 9.

¹⁵ Ekmeleddin İhsanoğlu, "Osmanlı Medreselerinin Doğuşu", *Belleten* 66/54, 873. (849-905)

¹⁶ Osmanlı Devletinde 1908 yılında kurulan Dâr'ul-Fünun'un -daha sonra 1919'ta kaldırılan- Ulûm-u Şerî'iyye bölümü İlahiyat fakültelerinin ilk nüvesi olarak kabul edilmektedir. Mustafa Öcal, "İlahiyat Fakültelerinin Tarihçesi", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1/1 (1986), 112. (111-123)

¹⁷ İbrahim Turan, "Türkiye'de İlahiyat Eğitimi: İstihdam Alanı-Program İlişkisi Üzerine Değerlendirme", *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 37 (2017), 66-67. (59-77)

İlahiyat Fakültelerinin Temel İslam Bilimleri anabilim dalı bu fakültelerin doğal olarak omurgasını teşkil etmektedir. Tefsîr, hadis, fıkıh, kelâm, Arap dili ve belagatı, tasavvuf, kıraat ve İslam mezhepleri tarihi bilim dallarını çatısı altında bir araya getiren Temel İslâm Bilimleri bilim dalları içerisinde özellikle hadis bilim dalı, akademik yayın üretkenliği konusunda en verimli olanlarından denilebilir. Recep Emin Gül, sadece 2012-2017 yılları arasında Türk ilahiyatlarında hadis alanında toplam 359 lisansüstü tez çalışmasının tamamlandığını tespit etmiştir.¹⁸

Bu sayı hadis bilim dalını, Türkiye’de ilahiyat fakültelerinde Temel İslâm Bilimleri anabilim dallarında lisansüstü tez bakımından en üretken olan tefsîr anabilim dalından sonra ikinci sıraya yerleştirmektedir. Zira 2011-2016 yılları arasındaki tefsîr tez çalışmaları toplamda 552’ye ulaşmıştır.¹⁹ Gördüğümüz kadarıyla diğer Temel İslâm Bilimleri anabilim dalı çatısı altındaki bilim dallarına ait tez sayısı daha azdır.

Hadis alanına gösterilen bu entelektüel ilgi, alan içerisinde bibliyografya çalışmaları suretinde tezahür etmiştir. Öyle ki tezlerin yanı sıra makaleler bibliyografyasının dahi kaleme alındığı görülmektedir. Necmeddin Şeker ve Recep Bilgin, tarih aralığı 93 yıl gibi epey kapsamlı bir zaman içerisinde kaleme alınmış hadis makalelerin dizinini çıkarmışlardır.²⁰

Görünen o ki Türk hadis araştırmacıları, bibliyografya konusunda sınır tanımamışlardır. Marmara Üniversitesinden Mehmet Efendioğlu, danışmanlığını yürüttüğü bir doktora tezinde Endonezya’daki hadis çalışmalarını,²¹ Selçuk Üniversitesinden Bilal Saklan da Makedonya’daki hadis konulu çalışmaları incelemiştir.²²

Bu çalışmanın amacı yukarıdaki bibliyografik hadis çalışmalarından farklı olarak tek bir yılda (2023) Türk akademisinde yayımlanan hadis konulu makalelerin betimsel bibliyometrik analizini yapmaktır. Bu suretle hadis alanındaki araştırmaların kronolojik olarak son geldiği noktaya panoramik bakılabilecektir. Hadis çalışmalarında hangi konulara yoğunlaşıldığının bilgisini vererek nispeten ihmal edilen noktalara dikkat çekmek bu çalışmanın önemini teşkil etmektedir.

¹⁸ Recep Emin Gül, “2012-2017 Yıllarında Türkiye’de Yapılan Hadis Tezleri Bibliyografyası ve Değerlendirilmesi”, *Mizânü’l-Hak İslami İlimler Dergisi* 6 (2018), 95.

¹⁹ Abdülcebbar Adıgüzel, Lisansüstü Tefsir Tezlerinin Tematik Tasnifi ve Değerlendirilmesi, *Kur’ân Araştırmalarında Akademik Tezler İslam Dünyası ve Batı Mukayesesi İlim Yayma Vakfı Uluslararası Sempozyum*, ed. Bilal Gökür vd. 267-288. (İstanbul: İlim Yayma Yayınları, 2018.).

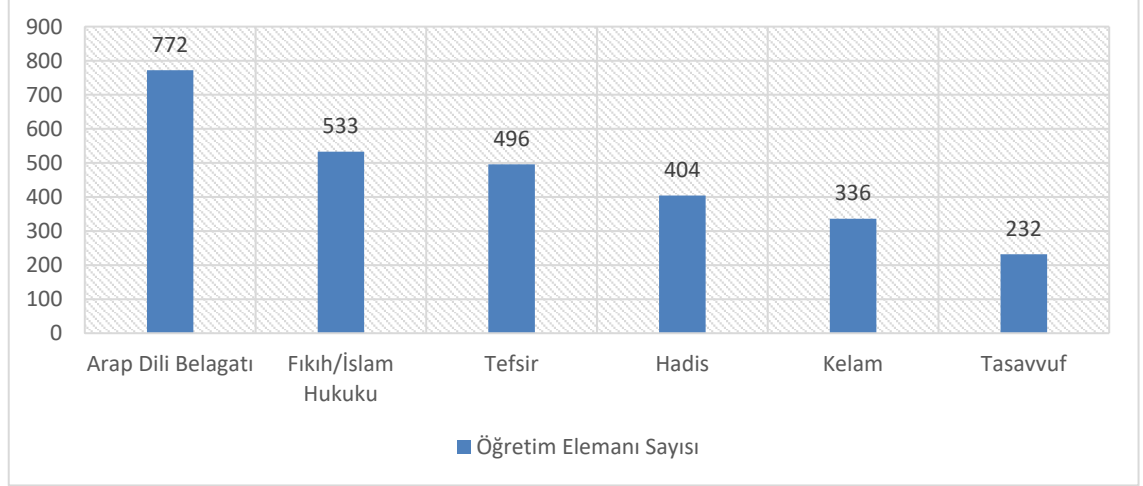
²⁰ Necmeddin Şeker, Recep Bilgin, *Açıklamalı Hadis Makaleleri Bibliyografyası 1923-2016* (Kahramanmaraş: SAMER, 2020).

²¹ Susilawati Susilawati, *Endonezya’da Hadis Çalışmaları* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2022).

²² Bejadin Ameti, *Makedonya’da Hadis Çalışmaları* (Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008).

Çalışmaya geçmeden önce Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi'nin güncel verilerine göre hadis anabilim dalı öğretim elemanı sayısının diğer bilim dallarıyla karşılaştırıldığı aşağıdaki görsele göz atmanın faydalı olacağı düşünülmüştür. Hadis anabilim dalı, Türk ilahiyatlarında öğretim elemanı²³ sayısı bakımından 4. sırada yer almaktadır.²⁴

Şekil 1: Anabilim Dalı Öğretim Elemanı Sayısı

Araştırmanın Yöntemi

Çalışmanın amacı yukarıda belirtildiği gibi, 2023 yılında Türk ilahiyat dergilerinde yayımlanmış araştırma makalesi türündeki *dokümanların toplanması, gözden geçirilmesi, sorgulanması ve analizidir.*²⁵ Bu analiz yapılırken bir taraftan bibliyometrik analiz çalışmalarının hammaddesini oluşturan sahadaki akademik malzemenin niceliksel tanımlanması (nicel/quantitative)²⁶, diğer taraftan da bu nicel verilerin yorumlanarak nitelendirilmesi (nitel/qualitative) gerekmektedir.

Bundan dolayı çalışmada, yöntem açısından *karma metot* (mixed-method) benimsenmiştir.²⁷ Zaten bilindiği üzere *hiçbir nitel gözlem, nicelemeden hâli değildir.*²⁸

Çalışmanın veri setini oluşturan akademik dokümanlar DergiPark veri tabanından toplanmıştır. Anahtar kelimesi “hadis” olan makale çalışmaları 2023 yılı filtreli olarak taranmış ve dizinlenen makalelerin, araştırmanın amacı doğrultusundaki parametrelere göre nicelikleri çıkarılmıştır.

Bu bir bibliyografik tarama olmadığı için 2023 yılına ait tüm makalelerin listesini sunmaya gerek duyulmamıştır. Nitekim günümüzdeki akademik veri tabanları böyle bir bibliyografik listelemeye ihtiyaç da bırakmamaktadır. Belirli alan ve yıllar içerisinde vücuda gelmiş akademik yayınların tablo ve grafiklerle verilmemesi kimi bibliyografik çalışmaların tespit ve bulgularını

²³ Profesör, Doçent, Dr. Öğr. Üyesi, Öğretim Görevlisi, Araştırma Görevlisi.

²⁴ Veriler için bk. Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi, Anabilim Dalı İsmine Göre Öğretim Elemanı Sayıları Raporu” (Erişim 29 Nisan 2024).

²⁵ Ramazan Sak vd., “Bir Araştırma Yöntemi Olarak Doküman Analizi”, *Kocaeli Üniversitesi Eğitim Dergisi* 4/1 (2021), 228.

²⁶ Broadus, “Toward a Definition Of “Bibliometrics”, 375.

²⁷ Glenn A. Bowen, “Document Analysis as a Qualitative Research Method”, *Qualitative Research Journal* 9/2 (2009), 28.

²⁸ John Gerring, “Qualitative Methods”, *Annual Review of Political Science* 20 (2017), 19.

anlaşılması güç hale getirmiştir. Bu çalışmada böyle bir güçlük yaşanmaması için her başlık altında veriler görselleştirilmiştir.

2. Araştırmanın Problemi

Araştırmada şu soruların cevabı aranacaktır:

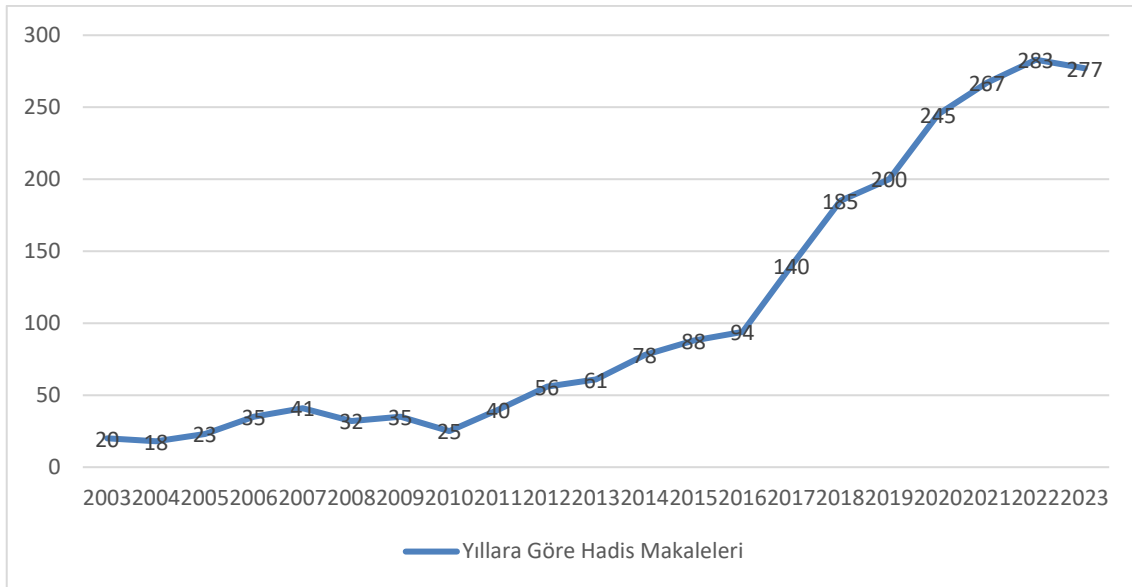
1. 2023 yılında hadis alanında kaleme alınan makale sayısı kaçtır?
2. Bu yıldaki makalelerin konu dağılımı nasıl gerçekleşmiştir?
3. 2023 yılında makale düzeyindeki hadis çalışmalarında en çok katkı sunan akademisyenler kimlerdir?
4. 2023 yılı içerisinde hadis konulu makaleler hangi dergilerde yayımlanmıştır ve bu dergiler hangi indekslerde taranmaktadır?
5. Bu çalışmanın hadis alanında 2023 yılı sonrasında önerisi nedir?

3. Bulgular

4.1. Tüm Yıllara Göre 2023 Yılı Hadis Çalışmaları

DergiPark veri tabanından alınan nicel veriler, 2023 yılının akademik hadis araştırmaları açısından bir önceki yıl hariç tüm zamanların en verimli yılı olduğunu göstermektedir. Aşağıdaki grafik görüntüsü, hadis araştırmalarının yıllar içerisinde nasıl dikey bir seyir halinde olduğunu ortaya koymaktadır:

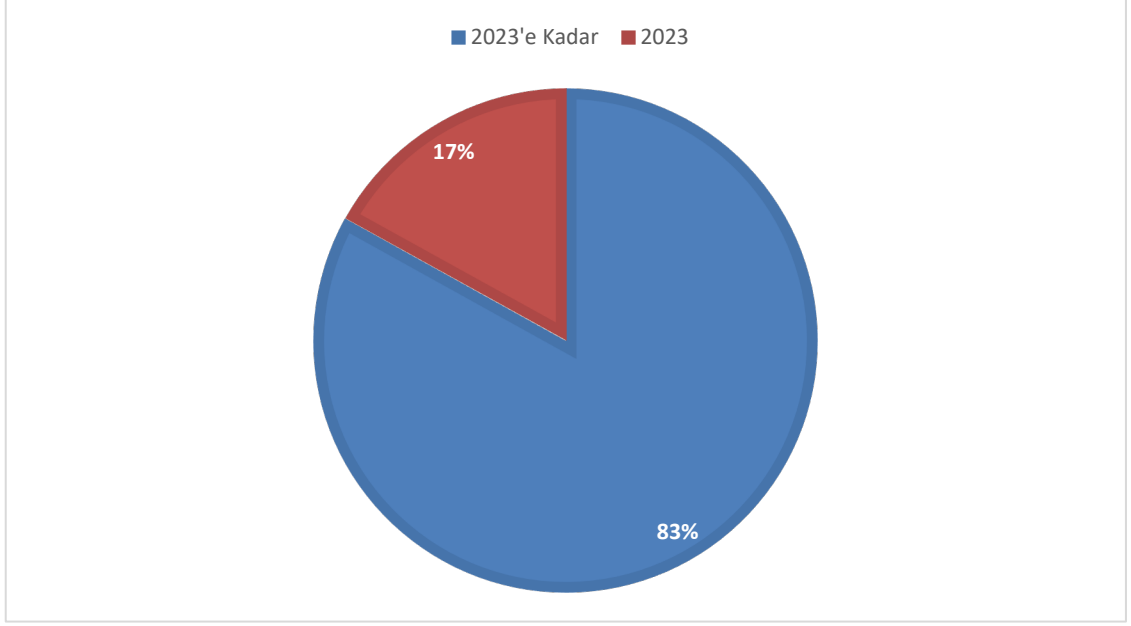
Şekil 2: Yıllara Göre Makale Sayılarının Dağılımı

Yukarıdaki grafikte hadis araştırmalarının yıllar içerisinde niceliksel yükselişi kendisini belirgin bir surette göstermektedir. Türk akademisinde 1952'den 2023 yılına kadar toplam hadis konulu makale sayısı 1635'tir. Sadece 2023 yılının kendinden önceki yılların toplamı içerisindeki yeri ise aşağıdaki grafikte oransal olarak şöyle görülmektedir:

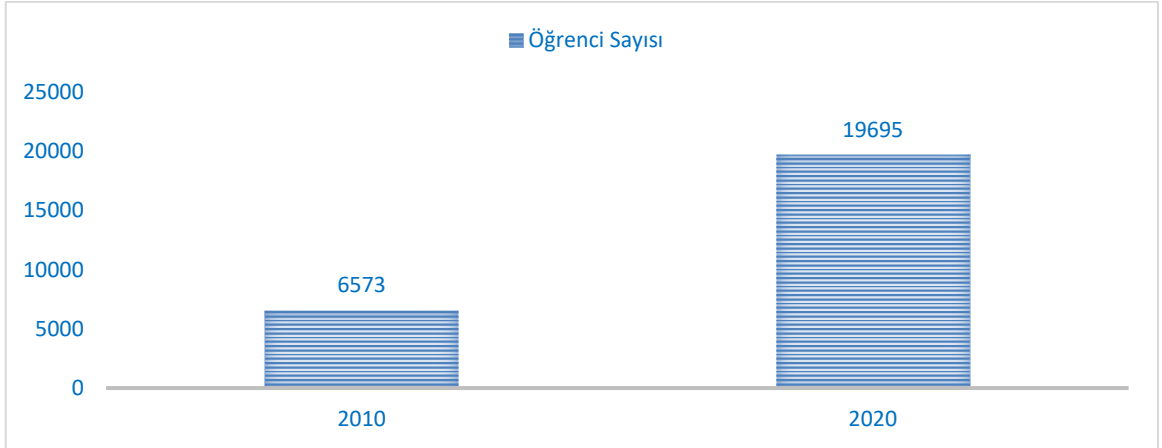

Şekil 3: 2023 Yılı'nın Tüm Yıllara Göre Oranı

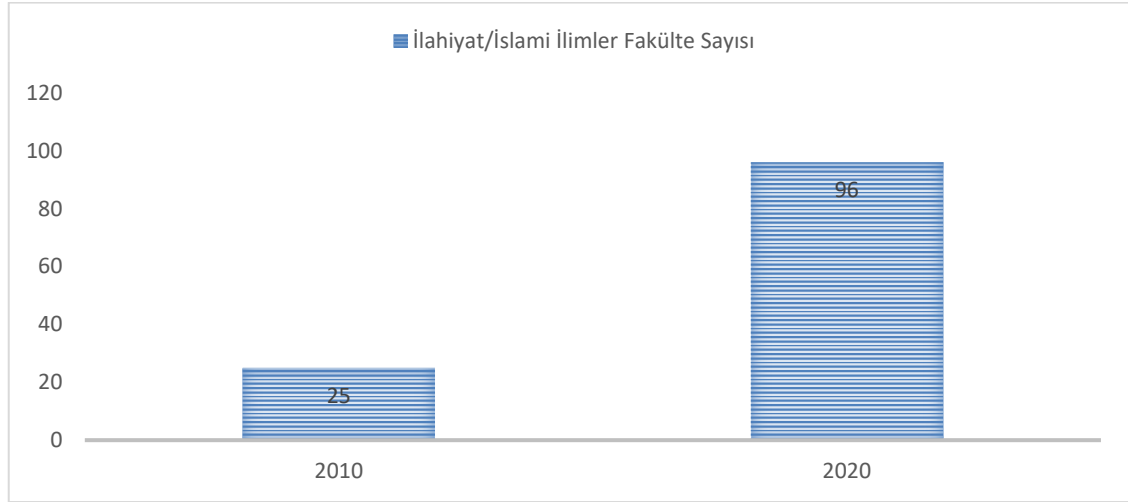
Burada 20 yıllık zaman aralığı içerisindeki artışın ve özellikle de 2017 yılındaki sıçrayışın kesinlikle bir anlamı olmalıdır. Bunun üzerine pek çok tahmin yürütülebilir. Ancak ilk akla gelen Türkiye’de dini eğitim veren fakülte ve öğrencilerdeki sayısal artıştır. 2010-2020 yılları arası İlahiyat/İslami İlimler fakültelerinde öğrenim gören öğrenci sayılarına yönelik yapılan bir çalışmadan elde edilen veriler yukarıda verilen makale sayılarındaki artışı açıklamaya yardımcı olabilir:

Şekil 4: 2010/2020 Öğrenci Sayıları

Öğrenci sayısı bakımından Türkiye İlahiyatlarındaki öğrenci sayısında 10 yıl içerisinde yaklaşık 3 katı bir artış gözlemlenmektedir. 10 yıllık süre içerisinde Türkiye’deki İlahiyat/İslami İlimler fakültelerinin sayısı bakımından durumu ise şu şekildedir:

Şekil 5: 2010/2020 Fakülte Sayıları

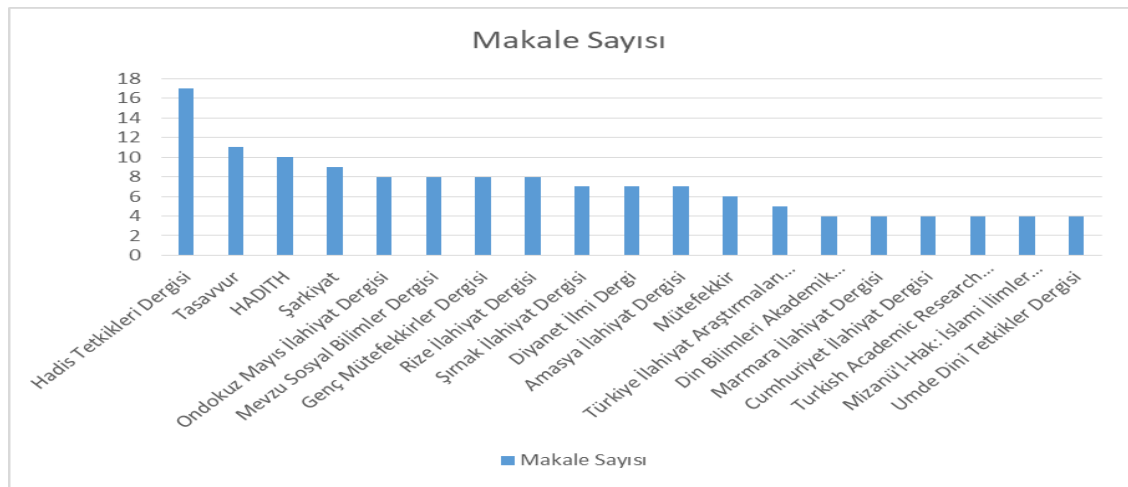
Verilere göre 2010'dan 2020 yılına kadar mevzubahis fakültelerin sayısında yaklaşık 4 katı bir artış söz konusudur.²⁹ Elimizde 23 yıllık zaman aralığında özellikle hadis anabilim dalında çalışan öğretim elemanı sayısının dağılımına yönelik herhangi bir veri bulunmamaktadır.

Ancak öğrenci-fakülte sayılarındaki artışa paralel olarak hadis anabilim dalı akademisyenlerinin de sayıca artış göstermiş olduğu kesindir. Bu yüzden yukarıdaki verilerin doğrultusunda şunu söylemek mümkündür ki Türkiye'de ilahiyat fakültelerinin sayısındaki artış, beraberinde hadis alanındaki bilimsel yayınların artışını getirmiştir.

4.2. Dergiler

2023 yılında hadis konulu 277 makalenin yayımlandığı dergiler arasında, 17 makale ile ilk sırada *Hadis Tetkikleri* dergisi yer almaktadır. En çok makale yayımlayan ilk 20 derginin grafiksel durumu şu şekildedir:

Şekil 6: En Çok Hadis Makalesi Yayımlayan Dergiler

²⁹ Veriler için bk. Elif Sobi, "2010-2020 Yılları Arasında Türkiye'de Yüksek Din Öğretimi -Sayısal Değişimler ve Sonuçları, *ilahiyat* 6 (Haziran 2021), 5-28.

Yukarıdaki tabloda beklendik ve beklenmedik hususlar vardır. İlk olarak en çok hadis makalesi yayımlayan derginin *Hadis Tetkikleri Dergisi* olması şaşırtıcı değildir. Zira adından da anlaşılacağı üzere dergi hadis konusundaki çalışmalara tahsis edilmiştir.

Diğer taraftan 3. Sırada *HADITH* dergisi de ismi beklendik bir dergidir. Açıkçası her iki dergi 2022, 2021, 2020, 2019 yıllarında da doğal olarak ilk iki sırayı paylaşmışlardır. Ancak 2023 yılında en çok hadis makalesi yayımlayan *Tasavvur* dergisi hadis çalışmalarına adanmış bir dergi değildir. Buna binaen derginin en çok hadis makaleleri yayımlayan ikinci dergi olması, derginin hadisçiler nezdinde tercih edilen bir dergi olma yolunda mesafe kat ettiğini göstermesi bakımından anlamlıdır.

Diğer taraftan bunun nedeninin dergi editörünün hadis anabilim dalına ait olduğu düşünülebilir. Hâlbuki dergi editörü kelâm anabilim dalında bir öğretim üyesidir. Derginin bu kadar çok hadis makalesi yayımlamış olmasının nedeni hadis alanında hakem bulmakta zorluk yaşamaması ile ilgili olabilir.

Aşağıdaki başlıkta grafikte yer almayan diğer dergilerin makale sayısına göre listesi yer almaktadır:

4.2.1. 2023 Yılında En Az 1 Hadis Makalesi Yayımlayan Dergiler

1. Bilimname
2. Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (ÇÜİFD)
3. Dini Araştırmalar
4. e-Makalat Mezhep Araştırmaları Dergisi
5. İhya Uluslararası İslam Araştırmaları Dergisi
6. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
7. RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi
8. Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
9. Usul İslam Araştırmaları
10. Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi
11. İSTEM
12. Bartın Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi
13. Divan: Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi
14. Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
15. İslam Araştırmaları Dergisi
16. Journal of IslamicJerusalem Studies
17. Uluslararası Toplumsal Bilimler Dergisi
18. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
19. Ağrı İslami İlimler Dergisi
20. Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları Dergisi [Journal Of Old Turkish Literature Researches]
21. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
22. Academic Knowledge
23. Uluslararası İdil - Ural ve Türkistan Araştırmaları Dergisi
24. Mesned İlahiyat Araştırmaları Dergisi
25. Doğu Araştırmaları
26. Akademik Siyer Dergisi
27. HAFIZA
28. Tokat İlmîyat Dergisi
29. Diyanet Arapça İlmî Dergi
30. Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
31. Türk Akademik Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi
32. ATEBE
33. Kocatepe İslami İlimler Dergisi1
34. Sufiyye
35. İLSAM AKADEMİ HAKEMLİ DERGİSİ
36. Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi
37. Yedi Aralık Sosyal Araştırmalar Dergisi
38. Turcology Research
39. GAB Akademi
40. MANAS Journal of Religious Sciences
41. Hakkari İlahiyat Dergisi
42. Baberti
43. Danisname Beşeri ve Sosyal Bilimler Dergisi
44. Düzce İlahiyat Dergisi

4.2.2. 2023 Yılında En Az 2 Hadis Makalesi Yayımlayan Dergiler

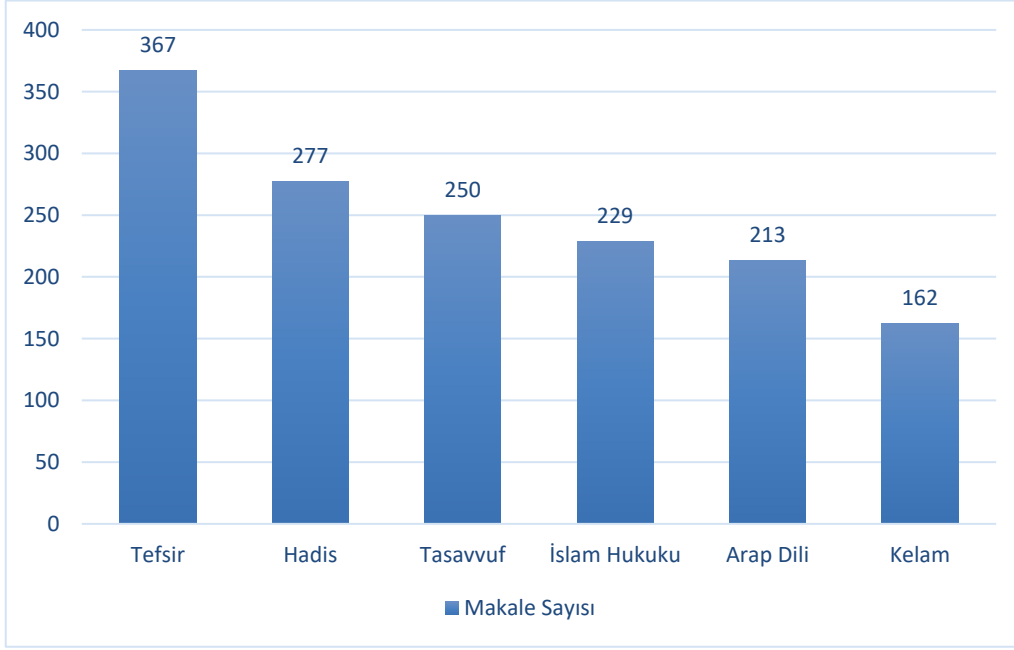
1. İslam Tetkikleri Dergisi
2. Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi
3. Katre Uluslararası İnsan Araştırmaları Dergisi
4. BEÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi
5. Hikmet - Akademik Edebiyat Dergisi
6. İlahiyat Akademi
7. İslami İlimler Dergisi
8. Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
9. Tefsir Araştırmaları Dergisi
10. Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
11. İslam Medeniyeti Araştırmaları Dergisi
12. Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
13. Kocaeli İlahiyat Dergisi
14. Marife Dini Araştırmalar Dergisi
15. Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
16. Akademik Platform İslami Araştırmalar Dergisi
17. Rumeli İslam Araştırmaları Dergisi
18. ULUM
19. darulfunun ilahiyat
20. Bitlis İslamiyat Dergisi
21. Van İlahiyat Dergisi
22. Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi
23. Hitit İlahiyat Dergisi
24. Darulhadis İslami Araştırmalar Dergisi
25. Nisar
26. Uludağ İlahiyat Dergisi

4.2.3. 2023 Yılında En Az 3 Hadis Makalesi Yayımlayan Dergiler

1. Trabzon İlahiyat Dergisi
2. Dergiabant
3. Yakın Doğu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
4. Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
5. Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
6. Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
7. Siyer Araştırmaları Dergisi
8. Balıkesir İlahiyat Dergisi
9. Tevilat
10. Marifetname
11. Akif
12. Harran İlahiyat Dergisi
13. İlahiyat Araştırmaları Dergisi
14. Dicle İlahiyat Dergisi
15. Burdur İlahiyat Dergisi

Toplam 105 dergide 277 makale kaleme alındığına göre dergi başına makale ortalaması 2,63'lük bir orana tekabül etmektedir. Bu veriler, yayınların oldukça geniş bir yelpazeye yayıldığını göstermektedir. 2023 yılı hadis makaleleri sayısını diğer bilim dallarıyla karşılaştırdığımızda ise karşımıza şöyle bir tablo çıkmaktadır:

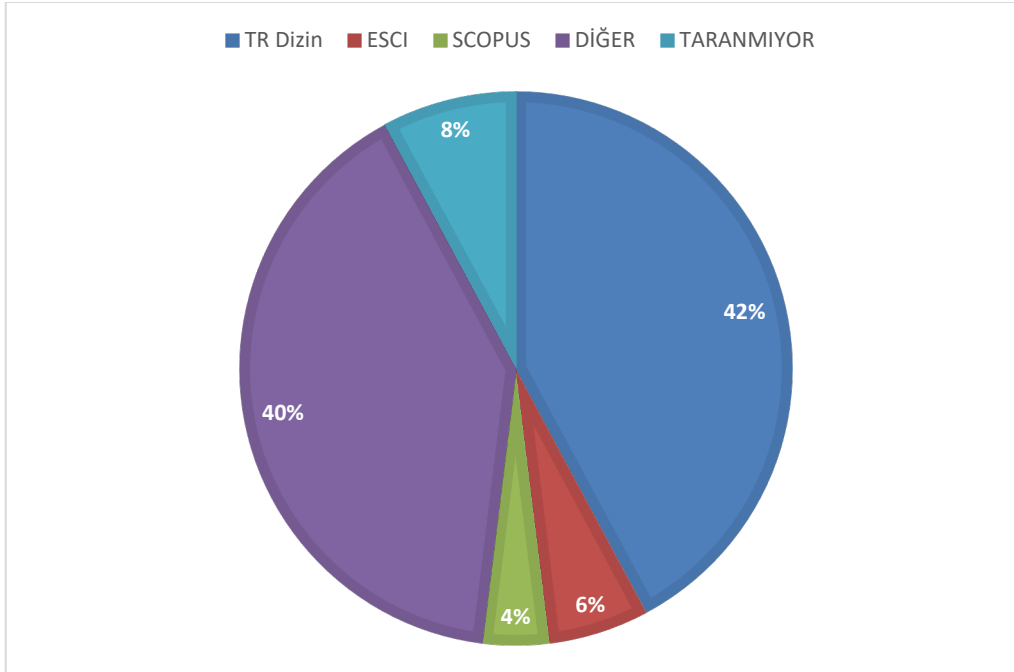
Şekil 7: Makale Sayıları

Buna göre Temel İslam Bilimleri çatısı altında 2023 yılı özelinde kaleme alınan makale sayıları bakımından en üretken anabilim dalı tefsir, ikinci olarak da hadis gelmektedir.

4.2.1. Dizinler

Şekil 8: Dizinlenme Bakımından Dergiler

Yukarıdaki grafiğe göre hadis konulu makalelerin sadece %8'inin herhangi bir dizinde taranmayan ve henüz bilimselliği olgunlaşmamış dergilerde yayımlandığı görülür. Grafiğin verilerine göre tüm makalelerin %52'si akademik çevrelerde saygınlığı olan dizinlerde taranmaktadır. Bütün içerisinde %40'lık bir oranı teşkil eden dergiler ise diğer dizinlerde taranmaktadır.

Yukarıdaki veriler doğrultusunda şunun altını özellikle vurgulamak gerekmektedir ki öncelikle Türk ilahiyatçıların uluslararası düzeyde tanınırlığa ulaşabilmesi için en azından ESCI olmak üzere SSCI, AHCI yahut Scopus gibi dizinlerde taranan dergilere ihtiyacı vardır. Diğer taraftan alanda yazılmış makale sayısı, bu makalelerin 105 dergiye yayılması ve en önemlisi de bazı yayınların ilahiyat alanı ile alakası olmayan dergilerde yayımlanmış olması müstakil hadis dergilerine olan ihtiyacı teyit etmektedir. Bu hadis dergilerinin TR Dizin ek olarak ESCI ve ileride de AHCI gibi dizinlerde taranmasıyla Türk ilahiyatçıların hadis alanında uluslararasılaşma yolunda ciddi adımlar atacağı muhakkaktır.

4.3. Yazarlar

Yaptığımız taramada 2023 yılı hadis makale yazımında bazı isimlerin öne çıktığı görülür. 6 makale ile Ahmet Emin Seyhan ve 5 makale ile Halil İbrahim Doğan en çok yayın yapan araştırmacılar arasında yer almıştır. Aşağıdaki tabloda ilk on yazara ait makale sayısı, kurum bilgisi ve h-indeksleri listelenmiştir.

Şekil 9: En Çok Hadis Makalesi Yayımlayan Yazarlar

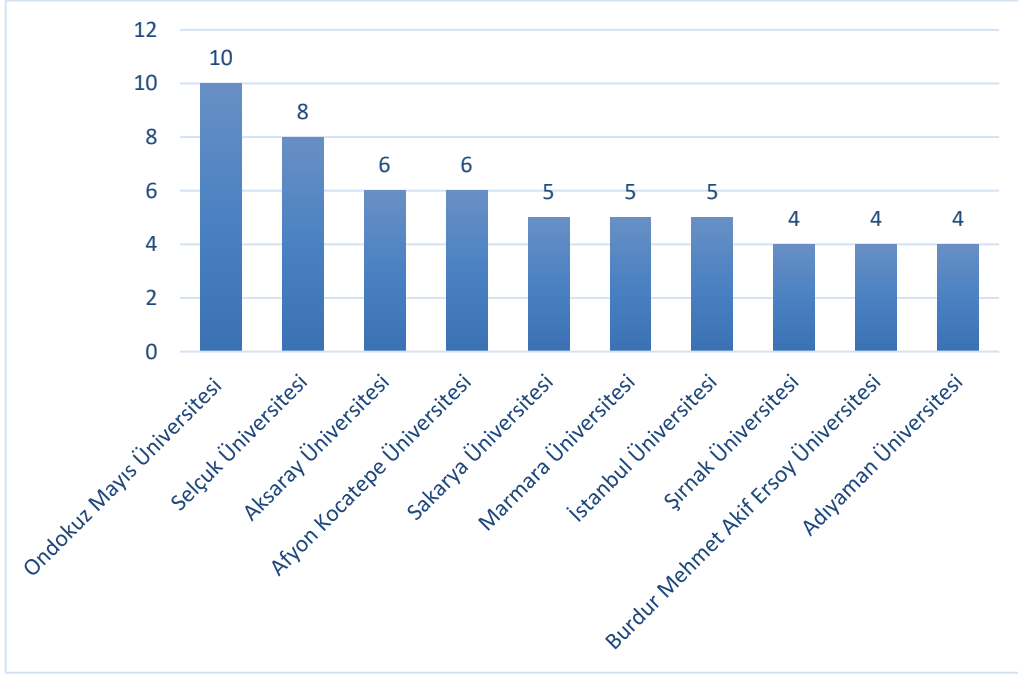
Yazar	Makale Sayısı	Kurum Bilgisi	Web of Science H-İndeks	Google Scholar H-İndeks	Sobiad H-İndeks
Ahmet Emin Seyhan	6	Afyon Kocatepe Üni.	-	11	4
Halil İbrahim Doğan	5	Ankara Yıldırım Beyazıt Üni.	-	2	2
Mehmet Ali Çalgan	4	Adıyaman Üniversitesi	-	3	2
Ramazan Özmen	4	Van Yüzüncü Yıl Üni.	-	8	4
Garip Aydın	4	Aksaray Üniversitesi	-	2	2
Muhittin Düzenli	4	Ondokuz Mayıs Üni.	1	7	4
Nurullah Agitoğlu	3	Şırnak Üni.	-	7	4
Rıdvan Kalaç	3	Van Yüzüncü Yıl Üni.	-	-	2
Abdulalim Demir	3	Muş Alparslan Üni.	-	-	1
Asmaa al-Bogha	3	Bayburt Üni.	-	-	-

Burada 3 ayrı H-İndeks verilerini paylaşmamızın nedeni, bir önceki başlığın tavsiyesini teyit etme amaçlıdır. Şöyle ki Sobiad ve Google Scholar veri tabanlarının tarama alanı çok geniş iken WOS veri tabanı, sosyal bilimler açısından sadece SSCI, AHCI ve ESCI indekslerinde dizinlenen dergilerdeki yayınları taramaktadır. Türk hadisçilerinin uluslararası tanınırlık ve akademik çevrelerde saygınlıkları açısından yayınlarının WOS veri tabanında taranması ve atıf sayılarının artması büyük bir önem arz etmektedir.

4.4. En Çok Hadis Makalesi Yayımlayan Yazarların Kurumları

2023 yılında hadis alanında en çok makale yayımlayan yazarların kurumları aşağıda yer almaktadır. Liste 10 kurum ile sınırlı tutulmuştur:

Şekil 10: Hadis Alanında Aktif Kurumlar

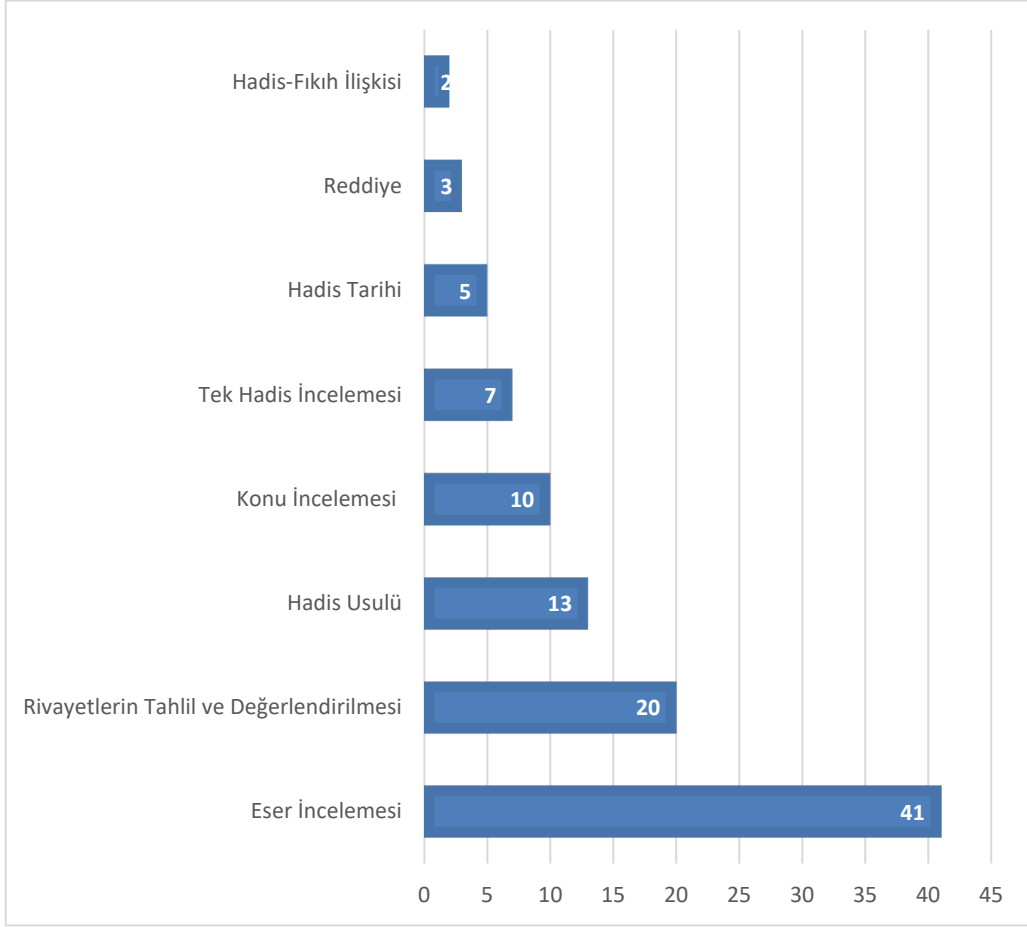
Yukarıdaki tabloda birincilik, sadece geçen yılın nicel verilerine göre Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesine ait olsa da son beş yıla göre kıyaslandığında, ilk 10'da olmayı başaran üniversitenin değişmeksizin istikrarlı bir şekilde Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi olduğu görülmektedir.

Yine 2019-2023 arasında geçen 5 yıl içerisinde Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesinin 20 makale ile ilk sırada yer aldığı dikkat çekmektedir.

4.5. Konular

Hadis konulu makalelerde en çok ele alınan konuların neler olduğunun tespiti bu çalışmanın amaçlarından biriydi. Hadis konulu 277 makalenin her birinin konularının tespit ve analizi yerine bütün içerisinde bir kesit olarak burada DergiPark'ın listelediği ilk 100 makalenin konu dağılımı, fikir verme açısından yeterli görülmüştür.

Şekil 11: En Çok İncelenen Konular

Tabloya bakıldığında aslında sosyal bilimlerde yaygın olan doküman incelemesi metoduna dayalı nitel çalışmanın hadis alanında da rağbet gördüğünü göstermektedir. 100 makalenin 41'i belirli bir eserin incelemesi üzerine kaleme alınmıştır. Diğer taraftan herhangi bir yazara reddiye bağlamındaki çalışmaların sayısı 3'te kalmıştır. Bu reddiye kültürünün hadis araştırmacıları nezdindeki durumu hakkında fikir vericidir. Tek bir hadis üzerinden yapılan incelemelerin sayısı ise 7'yi geçmemiştir.

Görüldüğü kadarıyla, 2023 yılında reddiye niteliğindeki makalelerde ismi öne çıkan yazar Ahmet Emin Seyhan'dır. Seyhan birden fazla makalesinde alanın teorik tartışmalarına odaklanmış ve bir oryantalistin iddialarına yahut onu savunan bir yazara yönelik reddiye niteliğinde makaleler kaleme almıştır. Seyhan, M. Hayri Kırbasoğlu'nun oryantalist Ignaz Goldziher'e (1850-1921) karşı insafli yaklaşmak gerekir sadedinde kaleme aldığı eserini eleştirel okumuş ve reddiye niteliğindeki makalesini kaleme almıştır.³⁰

³⁰ Ahmet Emin Seyhan, "M. Hayri Kırbasoğlu'nun Ignaz Goldziher Savunusuna Eleştirel Bir Yaklaşım (Goldziher'i Anlamak Adlı Çalışması Özelinde)", *Tasavvur/Tekirdağ İlahiyat Dergisi* 9/2 (2023), 971-1008.

Çalışmanın sert ve keskin diline bakıldığında makalenin kelimenin tam anlamıyla bir reddiye olduğu anlaşılmaktadır. Seyhan, Goldziher'in söyleminin Müslümanlar için son derecede tehlikeli olduğunun farkındadır ve belki biraz abartılı olacak ama sanki 2023 yılını, bu tehlikeyle mücadele etmeye ayırmış gibi görünmektedir.

Zira aynı yazar üzerine *Ignaz Goldziher'in Müslümanlara Yaklaşımındaki Tutarsızlıklar Üzerine Bir Değerlendirme*³¹ ve *Ignaz Goldziher'in Tarafsızlığı Üzerine Bir Değerlendirme (İslâm Kültür Araştırmaları 1-2 Adlı Çalışması Özelinde)*³² başlıklı iki eleştirel makale daha yayımlamıştır.

Konuya göre dağılımı gösteren grafikte en belirgin göstergelere bakıldığında, alan araştırmacılarının genel olarak belirli bir eseri araştırma konusu seçip onun üzerine yoğunlaşmaya eğilimli oldukları görülür. Benzer şekilde, belirli bir konu çerçevesindeki rivayetleri bir araya getirip bunların tahlil ve değerlendirmesi de ilgi görmektedir.

Bu iki türden çalışmaların bütün içerisinde %60'ı teşkil etmiş olması hadis alanındaki akademisyenlerin araştırmacı kodlarına dair bir fikir vermektedir. Buna göre hadis alanındaki çalışmalara 2023 yılı özelinde bakıldığında izlenen yöntemin ağırlıklı olarak *deskriptif* olduğu söylenebilir.

4.6. Yazar Sayısına Göre Makaleler

Ortak yazarlık son yıllarda giderek önem kazanan ve bundan dolayı yıllar içerisinde grafiksel olarak dikey gelişme kat eden bilimsel iş birliğinin ifadesidir.³³ Bir akademisyenin alandaki meslektaşlarıyla birlikte ortak yazarlı çalışmalarda bulunması kendisine önemli nitelik kazandırmaktadır. Bu bakımdan makalelerin birden fazla yazarla kaleme alınması konuya farklı bakış açıları ve tecrübelerin katkı sunmasını sağlamaktadır.

Araştırma konumuzla alakalı olarak bakacak olursak 2023 yılında hadis konulu ortak yazarlı 24 makale kaleme alınmıştır. Sadece araştırma makalesi olarak 206 makale içerisinde 24 ortak yazarlı makale oranı grafiksel olarak şu şekildedir:

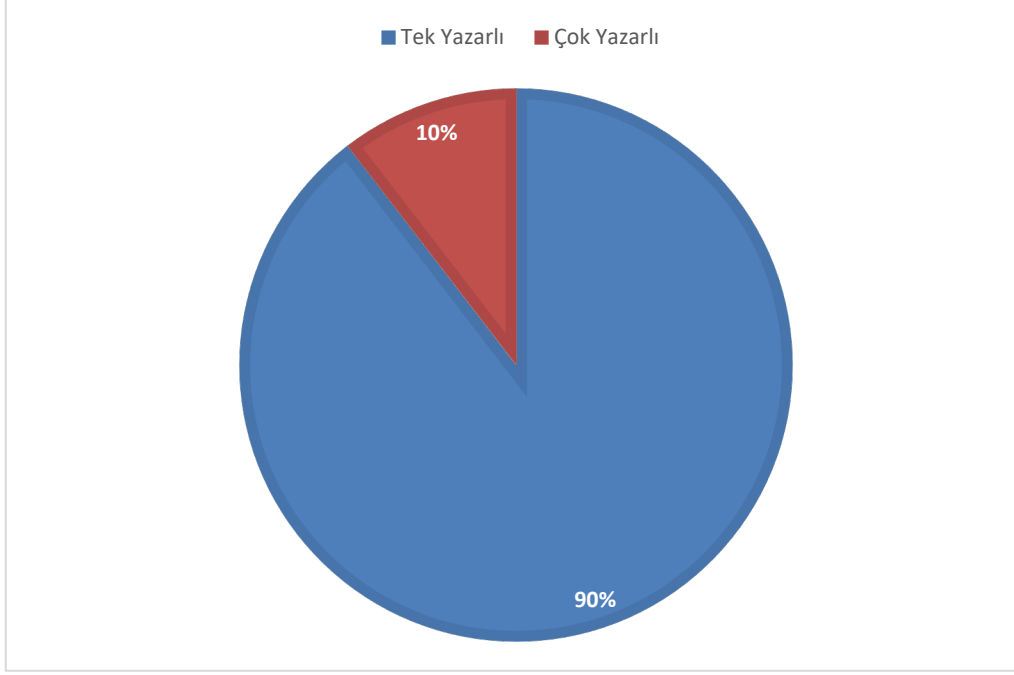
---

³¹ Ahmet Emin Seyhan, "Ignaz Goldziher'in Müslümanlara Yaklaşımındaki Tutarsızlıklar Üzerine Bir Değerlendirme", *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 58 (2023), 193-225.

³² Ahmet Emin Seyhan, "Ignaz Goldziher'in Tarafsızlığı Üzerine Bir Değerlendirme (İslâm Kültür Araştırmaları 1-2 Adlı Çalışması Özelinde)", *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 10/2 (2023), 657-683.

³³ Sahra Sayğan Tunçay vd., "Yönetim ve Organizasyon Bilim Alanında Ortak Yazarlılık", *İşletme Araştırmaları Dergisi* 9/3 (2017), 394.

Şekil 12: Bilimsel İşbirliği Oranı

Yapılan yayınların sadece %10'luk bir kısmının oluşu alanda ortak çalışma kültürünün henüz yaygınlaşmadığının göstergesidir denilebilir. Açıkçası bu oranın diğer bilim dallarına göre düşük kaldığı söylenebilir. Zira örneğin tefsir alanında 2023 yılında kaleme alınmış 337 makalenin 44'ü ortak yazarlı olmuştur. Hadis alanına göre ortak yazarlı tefsir çalışmalarında %3'lük bir fazlalık söz konusudur. Diğer taraftan fıkıh alanındaki ortak yazarlı çalışmalar ise daha yüksek bir oranla %14'tür. Bu anabilim dalında 138 makaleden 20'si ortak yazarlıdır.

Görüldüğü gibi hadis anabilim dalı çalışmalarındaki iş birliği oranı, fıkıh ve tefsir anabilim dallarına oranla daha azdır. 2023 yılı hadis alanındaki bu ortak yazarlı çalışmaların öğretim üyeleri arasında mı yoksa danışman öğrenci arasında mı olup olmadığı akla gelebilir. Nitekim özellikle Batılı üniversitelerde ortak yazarlılık denildiğinde, aynı yahut benzer disiplinlerde çalışan öğretim üyelerinin ortak bir çalışmada bir araya gelmesi anlaşılmaktadır. Yaptığımız taramaya göre 2023 yılında araştırma makalesi de dâhil olmak üzere tüm makale türlerindeki 207 yayından 29'u çift yazarlıdır. Bunların 18'i danışman-öğrenci, 11'i ise öğretim üyeleri arasında kaleme alınmıştır.

Neredeyse bütün lisansüstü eğitim enstitülerinin yönergeleri, yüksek lisans yahut doktora sürecinde savunma öncesi öğrencilerin danışmanları ile en az bir yayın yapmalarını zorunlu tutmaktadır. Bu da göz önünde bulundurulursa 2023 yılında, öğretim üyeleri arasındaki nitelikli bilimsel iş birliğinin çok düşük düzeyde kaldığı anlaşılmaktadır.

4.7. Gündemi Takip Eden Çalışmalar

2023 yılı hadis makaleleri içinde dikkatimizi çeken en son husus, bu yılda yapılan yayınların bir kısmının güncel gelişmelerle ilgili olmasıdır. Yazarlarının oldukça genç olduğu bu makalelerde araştırmacıların toplumu yakından ilgilendiren konulara eğildiği görülmektedir. Örneğin; 2023 yılında yurdumuzun 11 ilini sarsan büyük Maraş depreminin ardından Garib Aydın, *Hadisler Özelinde Doğal Afetlere Karşı Maddî ve Mânevî Tedbirler* başlıklı bir makale kaleme almış ve bu makale *Tevilat* dergisinin 2. sayısında yayımlanmıştır.³⁴ Makalenin dergiye geliş tarihi 15.11.2023'tür. Anlaşılan yazar Maraş depreminin üzerinden yaşananlara karşı hadislerin ne söylediğini düşünmüş ve makalesini kaleme almıştır. Makalenin tüm ülke gündemini meşgul eden Maraş depreminden hiç bahsetmemesi ilginçtir. Görünen o ki yazar, makalesinin bilimsel kapsamını belirli bir olaya hasretmek istememiştir. Yine Maraş depreminden sonra Hamza Sadan, Mahmut Gurbet ve Arslan Karaoğlan ortak yazarlı makalelerinde *Kur'an ve Sünnet Bağlamında Doğal Afetlere Karşı Takınılması Gereken Bazı Tutum ve Davranışlar* konusunu ele almışlardır.³⁵

Sosyal medyada müteaddiyin kullanıcıların sıklıkla âyet, hadis, kelimayı kibar paylaştıkları bilinir. Sosyal medyayı kullanmışken aynı zamanda bu meşguliyeti tebliğ ve davete de vesile kılmak gibi güzel bir niyetle kimi kullanıcıların aslı olmayan mevzu hadisleri paylaşmaları Ahmet Emin Seyhan'ın dikkatini çekmiştir. Bu konuda duyarlılık sahibi olan Seyhan, konuya dair *Dijital Dünyadaki Uydurma Hadislerle Mücadele Yöntemleri Üzerine Bir Değerlendirme* başlıklı bir makale kaleme almış ve iyi niyetli fakat tehlikeli bu yaklaşımın nasıl bertaraf edilebileceğine dair çözüm önerileri sunmuştur. Makalenin konusu görüldüğü üzere güncel temas etmektedir.³⁶

Yine yukarıdaki konuyla alakalı olarak, sosyal medya kullanımı günümüz insanının en çok meşgul olduğu bir mecradır.³⁷ Resmi olmayan yıllık raporlara göre de kullanım oranı oldukça yüksektir.³⁸ Oranlara bakıldığında toplumun neredeyse tamamı bir şekilde sosyal medya ile ya bizzat ya da yakınları üzerinden ilişki halindedir. Bu denli toplum içerisinde yaygın olan internet ve sosyal medya kullanımının hadislerle ilişkili olması beklendik bir durumdur. Müslüman toplumda insanlar günlük hayatlarında birbirlerine hadis aktardıkları gibi sosyal medyada da belki daha sık hadisler paylaşmakta ve yorumlanmaktadır.

³⁴ Garib Aydın, "Hadisler Özelinde Doğal Afetlere Karşı Maddî ve Manevî Tedbirler", *Tevilat* 4/2 (2023), 445-477.

³⁵ Hamza Sadan, Mahmut Gurbet, Arslan Karaoğlan, "Kur'an ve Sünnet Bağlamında Doğal Afetlere Karşı Takınılması Gereken Bazı Tutum ve Davranışlar", *ULUM* 6 Özel Sayı (2023), 1-38.

³⁶ Ahmet Emin Seyhan, "Dijital Dünyadaki Uydurma Hadislerle Mücadele Yöntemleri Üzerine Bir Değerlendirme", *Marife Dini Araştırmalar Dergisi* 23/1 (2023), 123-142.

³⁷ Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), *Hanehalkı Bilişim Teknolojileri (BT) Kullanım Araştırması* (29 Ağustos 2023) TÜİK verilerine göre Türkiye'de internet kullanım oranı, 16-74 yaş grubundaki bireylerde 2022 yılında %85,0 iken 2023 yılında %87,1 olmuştur.

³⁸ Saremedya, "We Are Social Dijital 2023 Raporu Yayınlandı" (Erişim 17 Şubat 2024). *Türkiye'de yapılan araştırmaya göre kullanıcı başına aylık sosyal medya kullanımında ilk sırayı 21 saat 24 dakika ile Instagram alıyor. İkinci sırada ise 20 saat 54 dakika ile TikTok almış durumda. Bu sıralama YouTube, WhatsApp ve Facebook ile devam ediyor.*

Konunun hassasiyeti Seyhan gibi Osman Aydın'ın dikkatini çekmiştir. Araştırma alanını daha da daraltarak *İnternet ve Sosyal Medyada Algı Yönetimi ve Rivayetlerin Yanlış Yorumlanması -Onedio İsimli Web Sitesindeki Bir Haber Örneğinde-* başlıklı makalesinde tek bir haber özelinden konuyu detaylı incelemiştir.³⁹

Aslında müminlerin her daim gündemi olması gereken; fakat son zamanlarda daha da acı verici bir surette Müslüman vicdanını yaralayan Kudüs ve Mescid-i Aksa'nın tarihi ve dini önemi, Hayri Erenay'ın *Âyet ve Hadisler Işığında Kudüs ve Mescid-i Aksâ* başlıklı makalesiyle kapsamlı bir halde incelenmiş ve günceli takip eden çalışmalara diğer bir örnek olmuştur.⁴⁰

Güncel teknolojik gelişmeleri takip eden diğer bir çalışma da Furkan Çakır'a aittir. Yazar, *Yapay Zeka ve Hadis* başlıklı çalışmasıyla okur dikkatini çekmeyi başarmış görünmektedir.⁴¹ Zira çalışma Dergipark verilerine göre 5 ay içerisinde 738 görüntülenme ve 665 de indirme sayısına ulaşmıştır.

Türkiye gündemini son yıllarda meşgul eden diğer bir vakıa da gittikçe sayıları ve saldırıları artan başıboş köpek sorunudur. Sorun öyle bir dereceye varmıştır ki sokakta denk geldiğiniz herhangi bir vatandaştan devlet erkânına kadar neredeyse herkesin konu ile ilgili söyleyeceği bir şeyi vardır. Türk toplumu bu hayvanlara karşı kelimenin tam anlamıyla ikiye bölünmüş durumdadır. Sokak köpeklerinin toplatılıp itlaf edilmesi gerektiğini söyleyenler bazı hadisleri delil olarak kullanmaktadırlar. Bu tür bir temellendirme sadece Türk insanını değil, Ürdün'den Hüseyin Sudan'ın da dikkatini çekmiş ve *Köpeklerin Öldürülmesiyle İlgili Hadislerin Analizi ve Çelişkilerin İzâlesi* başlıklı makalesini kaleme almıştır.⁴² Makale sadece 249 kez indirilmiştir. Bu sayı böyle gündemle ilişkili bir konu açısından oldukça azdır. Makale dilinin Arapça olmasının indirilme sayısı ile alakalı olduğu söylenebilir. Nitekim hemen hemen aynı başlıkla aynı konuyu ele alan ve sadece bir yıl önce kaleme alınan *Köpek Öldürme ile İlgili Hadis Rivayetlerinin Tahlili ve Değerlendirilmesi* başlıklı makale 6400 kez indirilmiştir.⁴³ Bu arada şunu ifade etmek gerekir ki Hüseyin Sudan'ın Türkiye'deki bir hadis araştırmaları dergisinde yayımlayacağı makale konusunun özgünlüğünü tespit etmek için literatür taraması yapması ve farklı tespitlerde bulunacaksa da konu ile doğrudan alakalı söz konusu çalışmaya atıfta bulunması beklenirdi.

³⁹ Osman Aydın, "İnternet ve Sosyal Medyada Algı Yönetimi ve Rivayetlerin Yanlış Yorumlanması -Onedio İsimli Web Sitesindeki Bir Haber Örneğinde-", *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 30 (2023), 59-87.

⁴⁰ Hayri Erenay, "Âyet ve Hadisler Işığında Kudüs ve Mescid-i Aksâ", *Kocaeli İlahiyat Dergisi* 7/1 (2023), 173-193.

⁴¹ Furkan Çakır, "Yapay Zeka ve Hadis", *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 32 (2023), 109-131.

⁴² Hüseyin Sudan, "Köpeklerin Öldürülmesiyle İlgili Hadislerin Analizi ve Çelişkilerin İzâlesi", *Hadis Tetkikleri Dergisi* 21/1 (2023), 258-271.

⁴³ Ömer Ali Özdemir, "Köpek Öldürme ile İlgili Hadis Rivayetlerinin Tahlili ve Değerlendirilmesi", *UMDE* 5/2 (262-279).

Sonuç ve Öneriler

Dergipark veri tabanı verilerine göre 1952'den 2023'e kadar Türk ilahiyatlarında hadis konulu toplam 1635 araştırma makalesi kaleme alınmıştır. 2023 yılında ise söz konusu alanda 237'si araştırma makalesi olmak üzere 277 makale yayımlanmıştır. Sadece 2023 yılındaki hadis konulu makale sayısının 2003-2011 yılları arasında geçen 9 yıllık makale birikiminden fazla olduğu görülmektedir. Buna göre 2023, bir önceki yıldan sonra Türk akademisinde hadis araştırmaları tarihi açısından nicel olarak en verimli 2. yıldır. Makalelerin yayımlandığı dergiler açısından grafiklerde görüldüğü gibi geniş bir dergi yelpazesi göze çarpmaktadır.

Hadis dergilerinin yayımlandığı dergilerin %92'si dizinler tarafından taranmaktadır. Bazı hadis makalelerinin ilahiyat/İslami ilimler fakültesi dergileri dışında yayımlandığı görülmüştür. Bu durum, hadis araştırmalarına tahsis edilmiş yeni dergilere ihtiyaç olduğunu göstermektedir. Bu araştırmanın önerilerinden birisi de budur: Türkiye hadis araştırmalarına iki hadis dergisi yeterli gelmemektedir. İkinci bir öneri de hadis alanında çalışan araştırmacıların Web of Science ve Scopus gibi uluslararası saygınlığı olan veri tabanlarında taranan dergilere yoğunlaşmalarıdır. Bu suretle çalışmalarını her ne kadar Türkçe olsa da genişletilmiş İngilizce özetleri vasıtasıyla uluslararası hadis araştırmacıları nezdinde daha tanınır ve erişilebilir hale gelmeleri mümkün olacaktır. Üçüncü bir öneri de sosyal medya, yapay zekâ, saldırgan köpeklerin itlafı, depremler vb. gündemle ilişkili olan konulara odaklanmaya dairdir.

Çalışma boyunca, bu tür güncel meselelere ilişkin makalelerin nispeten daha fazla görüntülenme ve indirilme sayılarına ulaştığı gözlemlenmiştir. 2023 yılı özelinde yaptığımız bu analizin elde ettiği bulgulardan birisi de reddiye niteliğindeki eleştirel makalelerin bütüne oranla sayıca düşük kaldığıdır.

Hâlbuki eleştirel/problematik türdeki reddiye makalelerinin alan araştırmacılarının analitik düşünme yönünü canlı tuttuğu, düşünsel donukluktan uzaklaştırdığı ve önemlisi de bilimin can damarı olan yenilik ve özgünlüğe katkı sağladığı bilinen bir hakikattir. Son olarak şunu da itiraf etmek icap eder ki sadece 2023 yılı hadis çalışmalarının betimsel de olsa bibliyometrik analizi üzerinden alana dair bir şeyler söylemek kolay ve zaten çok da isabetli olmayacaktır. Dolayısıyla Türk hadisçilerinin alan içerisinde hangi konulara yoğunlaştığı, kurumlar içerisinde bir ihtisaslaşmadan bahsedilip bahsedilemeyeceği, yapılan yayımların yurt içi ve dışı bilim dünyasında atıf alma bakımından ne durumda olduğu, Batıda yahut Arap dünyasında yapılan güncel hadis araştırmalarının ne ölçüde takip edildiği, yapılan çalışmalarda tekrara ne ölçüde düşüldüğü vb. hususların tespiti için bibliyometrik analiz tabanlı lisansüstü tez çalışmalarına ihtiyaç bulunmaktadır.

Extended Abstract

Descriptive Bibliometric Analysis of Articles on ʔadīth Written in Turkish Theology (Year 2023)

When a researcher who publishes academically in any discipline wants to write a new book, article or paper, he or she often hesitates about which topic to focus on. Often the field of study is very broad and it is not easy, especially for young researchers, to decide where to concentrate. It must be for this reason that in the rooms of our research assistants, the search for a topic worth researching is often the main axis of conversations. In fact, in this exciting and often painful process, bibliographic studies are the bedside publications that researchers have at their fingertips.

Bibliographical studies were among the popular publications of a certain period. Obviously, this was an expected result of the process. The increase in the number of academics working in scientific disciplines was naturally reflected in the quantity of publications. This remarkable increase in the number and diversity of publications has given researchers the idea of taking a panoramic view of these studies by bringing together at least the bibliographic information of these studies. Despite all these contributions, bibliographic studies have naturally outlived their usefulness. Because it is now possible to access the colophon information of theses and articles in almost every discipline in digital databases within seconds.

Therefore, bibliographic index studies have been replaced by bibliometric analyses. In this study, a descriptive bibliometric analysis of articles on ʔadīth published in Turkish academia in a single year (2023) was conducted. As a result, the following findings were reached. According to Dergipark database data, a total of 1635 research articles on ʔadīth were written in Turkish theology from 1952 to 2023. In 2023, 277 articles, 237 of which were research articles, were published in this field. It is seen that the number of articles on ʔadīth in 2023 alone is more than the accumulation of 9 years of articles between 2003-2011.

Accordingly, 2023 is the second most productive year in terms of the history of ʔadīth research in Turkish academia after the previous year. In terms of the journals in which the articles were published, as can be seen in the graphs, there is a wide range of journals. 92% of the journals in which ʔadīth articles are published are indexed. It was observed that some ʔadīth articles were published outside of theology/Islamic sciences faculty journals. This shows that there is a need for new journals dedicated to ʔadīth research.

As far as we can see, qualitative studies based on document analysis methodology are also popular in the field of ʔadīth. Out of 100 articles, 41 of them were written on the review of a specific work. On the other hand, the number of studies in the context of refutation of any author remained at 3. This gives an idea about the status of the culture of refutation among ʔadīth scholars. The number of studies on a single ʔadīth did not exceed 7. This is one of the recommendations of this

study: Two ḥadīth journals are not enough for ḥadīth studies in Turkey. A second suggestion is that researchers working in the field of ḥadīth should concentrate on journals indexed in internationally recognized databases such as Web of Science and Scopus. In this way, even though their works are in Turkish, they will become more recognizable and accessible to international ḥadīth researchers through their extended English abstracts.

A third suggestion is to focus on topical issues such as social media, artificial intelligence, culling of vicious dogs, earthquakes, etc. Throughout the study, it was observed that articles on such topical issues received relatively more views and downloads. In 2023, one of the findings of this analysis is that the number of critical articles in the form of refutations remains low compared to the whole. However, it is a known fact that critical/problematic refutation articles keep the analytical thinking of field researchers alive, keep them away from intellectual dullness, and most importantly, contribute to innovation and originality, which is the lifeblood of science. Finally, it must be admitted that it would not be easy to say something about the field only through a bibliometric analysis of the ḥadīth studies of 2023, even if descriptively.

Therefore, there is a need for graduate thesis studies based on bibliometric analysis to determine which topics Turkish ḥadīth scholars focus on in the field, whether it is possible to talk about a specialization within institutions, how the publications are cited in the national and international scientific journals, to what extent current ḥadīth research in the West or the Arab world is followed, to what extent there is repetition in the studies, etc. Another finding of the study is that the rate of collaboration in ḥadīth studies is lower than in fiqh and tafsīr studies.

ملخص موسع

التحليل البليومتري الوصفي لمقالات الحديث النبوي الشريف المكتوبة في قسم علم الحديث في

الجامعات التركية (عام 2023)

عندما يرغب الباحث في نشر بحثٍ أكاديميٍّ جديدٍ في تخصصٍ ما، فإنه غالبًا ما يتردد في اختيار الموضوع الذي سيركز عليه، وغالبًا ما يكون مجال الدراسة واسعًا جدًا، فليس من السهل – خصوصًا بالنسبة للباحثين الشباب – تحديد المجال الذي يجب التركيز عليه. ولهذا السبب، لا بد أن يكون البحث عن موضوعٍ يستحق الدراسة هو المحور الرئيسي للمحادثات في غرف المعيدين لدينا.

في الواقع؛ في هذه العملية المثيرة – والمضنية في كثير من الأحيان – كانت الدراسات البليوغرافية في فترة معينة هي المنشورات الشائعة والمتوفرة في متناول الباحثين، وكان من الطبيعي أن تنعكس الزيادة في عدد الأكاديميين العاملين في التخصصات العلمية على كمية المنشورات. إن هذه الزيادة الملحوظة في عدد المنشورات وتنوعها ألهمت الباحثين فكرة إلقاء نظرة بانورامية من خلال جمع المعلومات البليوغرافية لهذه الدراسات على الأقل. وعلى الرغم من كل هذه المساهمات؛ فإن الدراسات البليوغرافية بطبيعة الحال لم تعد تتمتع بتلك الفائدة، لأنه أصبح من الممكن الآن الوصول إلى المعلومات البليوغرافية للرسائل والمقالات في كل تخصص تقريبًا عبر قواعد البيانات الرقمية في غضون ثوانٍ، ولذلك تم استبدال دراسات الفهرس البليوغرافي بالتحليلات البليوغرافية.

قامت هذه الدراسة بإجراء تحليل بليومتري وصفي لمقالات الحديث المنشورة في الأوساط الأكاديمية

التركية في عام واحد هو (2023)، وبناءً على ذلك توصلت إلى النتائج الآتية:

وفقاً لبيانات قاعدة بيانات ديرجيبارك؛ تمت كتابة ما مجموعه 1635 مقالة بحثية في قسم الحديث في تركيا في الفترة من 1952 إلى 2023، وفي عام 2023 نُشر في هذا المجال 277 مقالة، منها 237 مقالاً بحثياً، ويُلاحظ أنّ عدد المقالات في قسم الحديث في عام 2023 وحده أكثر مما تمّ نشره خلال 9 سنوات بين عامي 2003-2011. إن عام 2023 هو ثاني أكثر الأعوام إنتاجيةً من حيث تاريخ بحوث الحديث في الأوساط الأكاديمية التركية بعد العام السابق. توضّح الرسوم البيانية أنّه ثمة مجموعة واسعة من المجالات التي نُشرت فيها المقالات. إنّ 92٪ من المجالات التي نُشرت فيها مقالات الحديث مفهرسة. لوحظ أنّ بعض المقالات الحديثة نُشرت خارج مجلات كليات أصول الدين/ العلوم الإسلامية، وهذا يدلّ على أنّ هناك حاجةً إلى مجلات جديدة مخصصة لبحوث الحديث. وحسبما نرى؛ فإنّ الدراسات النوعية القائمة على منهجية تحليل الوثائق شائعة أيضاً في مجال الحديث، فمن أصل 100 مقال، كُتبت 41 مقالة منها حول مراجعة عمل محدّد، ومن ناحية أخرى؛ بقي عدد الدراسات في سياق نقد أي مؤلف عند 3 دراسات، وهذا يعطي فكرةً عن وضع ثقافة النقد عند علماء الحديث. ولم يتجاوز عدد الدراسات في سياق الحديث الواحد 7 دراسات.

وتوصّلت هذه الدراسة إلى التوصيات والمقترحات الآتية:

إن مجلتين حديثتين لا تكفيان للدراسات الحديثة في تركيا. والاقتراح الثاني هو أن يركز الباحثون العاملون في مجال الحديث على المجالات المفهرسة في قواعد البيانات المعترف بها دولياً مثل ويب أوف ساينس (WOS) وسكوبوس (Scopus). وعلى الرغم من أنّ أعمالهم باللغة التركية؛ فإنّها بهذه الطريقة ستصبح أكثر شهرةً، ويمكن للباحثين الدوليين في مجال علوم الحديث أن يصلوا إليها من خلال ملخصاتها الموسّعة باللغة الإنجليزية. أمّا الاقتراح الثالث فهو التركيز على قضايا الساعة مثل وسائل التواصل الاجتماعي، والذكاء الاصطناعي، وإعدام

الكلاب الضارية، والزلازل، ونحو ذلك، وقد لُوْحظ من خلال الدراسة، أنَّ المقالات التي تتناول مثل هذه القضايا الموضوعية حظيت بمشاهداتٍ وتنزيلاتٍ أكثرَ نسبيًا. تُبيِّن نتائج هذا التحليل أنَّ عددَ المقالات النقدية في شكل تفنيدات لا يزال منخفضًا مقارنةً بالمجمل. ومع ذلك؛ فمن المعروف أن مقالات التفنيد النقدي/ المشكلات تحافظ على التفكير التحليلي للباحثين في هذا المجال، وتبعدهم عن القصور المنهجيِّ، والأهم من ذلك أنها تساهم في الابتكار والأصالة، وهو شريان الحياة للعلم. وأخيرًا؛ لا بدَّ من الاعتراف بأنَّه ليس من السهل، بل ولا من الدقة بمكانٍ أن نقولَ شيئًا عن هذا المجال إلا من خلال تحليل ببيومتري للدراسات الحديثة لعام 2023م، ولو بشكلٍ وصفي. ولذلك، هناك حاجة إلى دراسات أطروحات الدراسات العليا بالاعتماد على التحليل الببيومتري لتحديد الموضوعات التي يركّز عليها علماء الحديث الأتراك في هذا المجال، وما إذا كان من الممكن الحديث عن تخصُّصٍ داخل المؤسسات، وكيفية الاستشهاد بالمؤلفات في العالم العلميِّ المحليِّ والأجنبيِّ، وإلى أي مدى يتمُّ متابعة البحوث الحديثة الحالية في الغرب أو العالم العربي، وإلى أي مدى يوجد تكرارٌ في الدراسات، وما إلى ذلك. ومن النتائج الأخرى التي توصلت إليها الدراسة أن معدَّل التعاون في الدراسات الحديثة أقلُّ منه في الدراسات الفقهية والتفسير.

الكلمات المفتاحية: الحديث، ببيومتري، تحليل، المقالات، كليات العلوم الإسلامية التركية.

Kaynaklar / References / المصادر

- Adıgüzel, Abdülcebbar. Lisansüstü Tefsir Tezlerinin Tematik Tasnifi ve Değerlendirilmesi. *Kur'an Araştırmalarında Akademik Tezler İslam Dünyası ve Batı Mukayesesi İlim Yayma Vakfı Uluslararası Sempozyum*. ed. Bilal Gökçır vd. 267-288. İstanbul: İlim Yayma Yayınları, 2017, İstanbul, 2018.
- Ameti, Bejadin. *Makedonya'da Hadis Çalışmaları*. Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008.
- Archambault, Éric - Étienne Vignola Gagné. *The Use of Bibliometrics in the Social Sciences and Humanities*. Montreal: Social Sciences and Humanities Research Council of Canada (SSHRCC), 2004.
- Aydın, Garib. "Hadisler Özelinde Doğal Afetlere Karşı Maddi ve Manevi Tedbirler". *Tevilat* 4/2 (2023), 445-477. <https://doi.org/10.53352/tevilat.1391591>
- Aydın, Osman. "İnternet ve Sosyal Medyada Algı Yönetimi ve Rivayetlerin Yanlış Yorumlanması -Onedio İsimli Web Sitesindeki Bir Haber Örneğinde-. "Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 30 (2023), 59-87. <https://doi.org/10.35415/sirnakifd.1242086>
- Broadus, R. N., "Toward a Definition Of "Bibliometrics". *Scientometrics* 12 5-6 (1987), 373-379.
- Biçer, Ramazan. "Türkiye'de Yapılan Kelâm Tezleri Üzerine Bir Değerlendirme". *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi* 14/27 (2016), 313-343.
- Bowen, Glenn A. "Document Analysis as a Qualitative Research Method". *Qualitative Research Journal* 9/2 (2009), 27-40.
- Çakır, Furkan. "Yapay Zeka ve Hadis". *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 32 (2023), 109-131. <https://doi.org/10.35415/sirnakifd.1240725>
- Derviş, Hamit. "Bibliometric Analysis using Bibliometrix an R Package". *Journal of Scientometric Res.* 8/3 (2019), 157. (156-160). <https://doi.org/10.5530/jscires.8.3.32>
- Ellegaard, Ole - Wallin, Johan A., "the Bibliometric Analysis of Scholarly Production: How Great is the Impact?". *Scientometrics* 105 (2015), 1809-1831. <https://doi.org/10.1007/s11192-015-1645-z>
- Ellegaard, Ole. "The Application of Bibliometric Analysis: Disciplinary and User Aspects". *Scientometrics* 116 (2018), 181-202. <https://doi.org/10.1007/s11192-018-2765-z>
- Erenay, Hayri. "Âyet ve Hadisler Işığında Kudüs ve Mescid-i Aksâ". *Kocaeli İlahiyat Dergisi* 7/1 (2023), 173-193.
- Erünsal, İsmail vd. *İlahiyat Fakülteleri Tezler Kataloğu III, 1953-2015*. İstanbul: İSAM Yayınları, 2015.
- Gauthier, Éline. *Bibliometric Analysis of Scientific and Technological Research: a User's Guide to the Methodology*. Kanada: Science and Technology Redesign Project, 1998.
- Gaviria-Marin, Magaly vd. "Twenty Years of the Journal of Knowledge Management: a Bibliometric Analysis". *Journal of Knowledge Management* 22/8 (2018),1655-1687. <https://doi.org/10.1108/JKM-10-2017-0497>
- Gerring, John. "Qualitative Methods". *Annual Review of Political Science* 20 (2017), 15-36.
- Gül, Recep Emin. "2012-2017 Yıllarında Türkiye'de Yapılan Hadis Tezleri Bibliyografyası ve Değerlendirilmesi". *Mizânü'l-Hak İslami İlimler Dergisi* 6 (2018), 93-123.
- İhsanoğlu, Ekmeleddin. "Osmanlı Medreselerinin Doğuşu". *Belleten* 66/54, 849-905. <https://doi.org/10.37879/belleten.2002.849>
- Kara, Ömer. *Tefsir Akademisyenleri Kataloğu*. Ankara: Kurav Yayınları, 2007.
- Öcal, Mustafa. "İlahiyat Fakültelerinin Tarihçesi". *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1/1 (1986), 111-123.

- Özdemir, Ömer Ali. “Köpek Öldürme ile İlgili Hadis Rivayetlerinin Tahlili ve Değerlendirilmesi”.UMDE 5/2 (262-279). <https://doi.org/10.54122/umde.1188022>
- Sadan, Hamza vd. “Kur’an ve Sünnet Bağlamında Doğal Afetlere Karşı Takınılması Gereken Bazı Tutum ve Davranışlar”. *ULUM* 6 Özel Sayı (2023), 1-38. <https://doi.org/10.54659/ulum.1347103>
- Sak, Ramazan vd. “Bir Araştırma Yöntemi Olarak Doküman Analizi”. *Kocaeli Üniversitesi Eğitim Dergisi* 4/1 (2021), 227-250. <https://doi.org/10.33400/kuje.843306>
- Saremedya, “We Are Social Dijital 2023 Raporu Yayınlandı” (Erişim 17 Şubat 2024).
- Sayğan, Sahra Tunçay – Dalkılıç, Olca Sürgevil. “Yönetim ve Organizasyon Bilim Alanında Ortak Yazarlık”. *İşletme Araştırmaları Dergisi* 9/3 (2017), 393-423. <https://doi.org/10.20491/isarder.2017.306>
- Seyhan, Ahmet Emin. “Dijital Dünyadaki Uydurma Hadislerle Mücadele Yöntemleri Üzerine Bir Değerlendirme”. *Marife Dini Araştırmalar Dergisi* 23/1 (2023), 123-142. <https://doi.org/10.33420/marife.1265285>
- Seyhan, Ahmet Emin. “İgnaz Goldziher’in Müslümanlara Yaklaşımındaki Tutarsızlıklar Üzerine Bir Değerlendirme”. *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 58 (2023), 193-225. <https://doi.org/10.21054/deuifd.1378335>
- Seyhan, Ahmet Emin. “İgnaz Goldziher’in Tarafsızlığı Üzerine Bir Değerlendirme (İslâm Kültür Araştırmaları 1-2 Adlı Çalışması Özelinde)”. *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 10/2 (2023), 657-683. <https://doi.org/10.17859/pauifd.1355475>
- Seyhan, Ahmet Emin. “M. Hayri Kırbaşoğlu’nun İgnaz Goldziher Savunusuna Eleştirel Bir Yaklaşım (Goldziher’i Anlamak Adlı Çalışması Özelinde)”. *Tasavvur/Tekirdağ İlahiyat Dergisi* 9/2 (2023), 971-1008. <https://doi.org/10.47424/tasavvur.1324508>
- Sudan, Hüseyin. “Köpeklerin Öldürülmesiyle İlgili Hadislerin Analizi ve Çelişkilerin İzâlesi”. *Hadis Tetkikleri Dergisi* 21/1 (2023), 258-271.
- Susilawati, Susilawati. *Endonezya’da Hadis Çalışmaları*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2022.
- Şeker, Necmeddin - Bilgin, Recep. *Açıklamalı Hadis Makaleleri Bibliyografyası 1923-2016*. Kahramanmaraş: SAMER, 2020.
- Turan, İbrahim. “Türkiye’de İlahiyat Eğitimi: İstihdam Alanı-Program İlişkisi Üzerine Değerlendirme”. *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 37 (2017), 59-77.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), *Hanehalkı Bilişim Teknolojileri (BT) Kullanım Araştırması* (29 Ağustos 2023)
- Uzunoğlu M. Vecih. “Türkiye’de Arap Dili Alanında Yapılan Yüksek Lisans ve Doktora Tezleri-II (1956-2004)”. *Nüsha Şarkiyat Araştırmaları Dergisi* 5/17 (2005), 7-36.
- Uzunoğlu, M. Vecih. “Türkiye’de Arap Dili Alanında yapılan Yüksek Lisans ve Doktora Tezleri-I (1956-2002)”. *Nüsha Şarkiyat Araştırmaları Dergisi* 3/8 (2003), 7-31.
- Uzunoğlu, M. Vecih. “Türkiye’de Arap Dili Alanında yapılan Yüksek Lisans ve Doktora Tezleri-III (1956-2013)”. *Nüsha Şarkiyat Araştırmaları Dergisi* 15/40 (2015), 1-52.
- Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi. Anabilim Dalı İsmine Göre Öğretim Elemanı Sayıları Raporu. Erişim 29 Nisan 2024. <https://istatistik.yok.gov.tr/>
- Zelevnik, Danica vd. “a Bibliometric Analysis of the Journal of Advanced Nursing 1976-2015”. *Journal of Advanced Nursing* 73/10 (2017), 2407-2419. <https://doi.org/10.1111/jan.13296>

Zupic, Ivan – Čater, Tomaž. “Bibliometric Methods in Management and Organization”. *Organizational Research Methods* 18/3 (2015), 429- 472. <https://doi.org/10.1177/1094428114562629>